

Чернець В.М.,

*студентка факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(vitavetkova@gmail.com)*

Савчин Г.В.,

*старший викладач кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(g_savchyn@dspu.edu.ua)*

Малярство на склі як феномен українського декоративно-прикладного мистецтва

У статті проаналізовано малярство на склі як феномен українського декоративно-прикладного мистецтва. Досліджено історію його виникнення та розвитку. Показано, що малярство на склі протягом багатьох років залишається актуальним та популярним видом декоративно-прикладного мистецтва. Для нього характерні яскрава декоративна й емоційна виразність. Охарактеризовано релігійний та світський напрям цього виду народної творчості, розкрито його регіональні особливості. Зазначено, що сьогодні вивчення малярства на склі дає змогу дослідити українську народну етномистецьку традицію, встановити тісний зв'язок з минулим і активно популяризувати нашу культуру.

Ключові слова: *декоративно-прикладне мистецтво, малярство на склі, ікона на склі, народна картина.*

Painting on glass as a phenomenon of Ukrainian decorative and applied art

The article reflects painting on glass as a phenomenon of Ukrainian decorative and applied art. The history of its origin and development is covered. It is shown that painting on glass has remained a relevant and popular type of decorative and applied art for many years. This painting is characterized by bright decorative and emotional expressiveness. The religious and secular direction of this type of folk art is

characterized. The regional features of painting on glass are revealed. It is noted that today the study of painting on glass allows us to explore the Ukrainian folk ethno-artistic tradition, establish a close connection with the past and actively popularize our culture.

Key words: *decorative and applied art, painting on glass, icon on glass, folk painting.*

Постановка проблеми. Декоративно-прикладне мистецтво належить до найдавніших видів народної художньої творчості. Ця прикладна діяльність здійснюється на предметах побуту, створених за законами краси. Ці речі не тільки корисні, але й красиві, мають власний стиль та власний художній образ. Вони мають прикладне призначення, а також дають загальне уявлення про спосіб життя та погляди українського народу протягом тривалого часу. Отже, така творчість базується на народному світогляді, звичаях, віруваннях людей та безпосередньо пов'язана з їх трудовою діяльністю і побутом етносу. Твори декоративно-прикладного мистецтва, на відміну від мистецьких витворів, зазвичай виконують безпосередню практичну функцію, а їх художній зміст розкривається у взаємодії з навколишнім середовищем (Антонович, 1993).

Одним із яскравих прикладів української народної творчості є розпис на склі. Яскрава декоративна й емоційна виразність цих виробів вирізняється особливою привабливістю. Цей напрям цікавий розмаїттям майстерних якостей і технічних навичок роботи. Розпис на склі протягом багатьох років залишається актуальним та популярним видом декоративно-прикладного мистецтва. У наш час вивчення історії розвитку і технології виконання малярства на склі дає змогу дослідити українські народні традиційні промисли, встановити тісний зв'язок з минулим і вивчати нашу культуру.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Народне малярство на склі стало предметом наукового вивчення лише з кінця ХХ ст. Йому присвячені праці Д. Гобермана, В. Отковича, В. Свенціцької, В. Луканя, О. Шпак, О. Тріски, О. Жам, Н. Ткаченко, Н. Дігтяр, Т. Саєнко та інші. Проте досліджень цього унікального явища українського народного мистецтва небагато.

Мета дослідження – висвітлити народне малярство на склі як феномен українського декоративно-прикладного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Декоративно-прикладне мистецтво України дуже різноманітне і багате своїм розмаїттям видів: писанкарство, вишивка, соломоплетіння, лозоплетіння, різьба по дереву тощо. А ще до декоративно-прикладного мистецтва належить й такий вид, як малярство на склі.

Малярство на склі – це різновид розпису та давній український народний промисел, що спирається на багаті мистецькі традиції минулих століть. Техніка розпису на склі ґрунтується на нанесенні зображення фарбою (олійною, гуашшю, темперою, акрилом), тушшю, кольоровим лаком на тильну сторону прозорої скляної пластини. В цьому розписі втілилися естетичний смак українського народу, його розуміння явищ довкілля. Основною перевагою техніки виконання малярства на склі є «спонтанність вияву та дзвінкість кольору» (Тріска, 2018).

Техніка живопису на склі здавна застосовується у світовому професійному й народному мистецтві. Її коріння сягає часів Давнього Риму та Візантії. Найбільший розквіт живопису на склі у Центральній Європі припадає на XVII ст. В той час у Румунії, Словаччині, Польщі діяли найвідоміші осередки цього виду мистецтва.

На українських теренах техніка розпису на склі з'явилась дещо пізніше. В. Откович стверджує, що «живопис на склі в Україні поширився у XIX ст. і майже протягом віку належав до найпопулярніших видів народного образотворчого мистецтва» (Откович, 1988).

Народне малярство на склі поширилося на Західній Україні з 2-ї половини XIX ст. Ікони на склі поширилися у Галичині, Буковині та Карпатах як українська версія західних вітражів, які виникли ще у давньоримські часи.

В Україні малярство на склі розвивалось у двох напрямках: світському та релігійному.

Розпис на склі на релігійну тематику (ікони на склі) був поширений переважно в західних регіонах України. Визначним центром народного малярства на склі на Прикарпатті стали м. Богородчани (нині Івано-

Франківська область), на Буковині – м. Роші (передмістя Чернівців), Заставна та Сторожинець (нині Чернівецької області) (Шпак, 2018).

Українські ікони на склі вирізняються яскравістю колориту, підкресленою декоративністю, пластичністю форм, наївністю в інтерпретації зображень, оздобленням. Для них характерні багаті рослинні мотиви орнаментів. У домашніх іконах на склі відтворювалися образи святих, які вважалися опікунами та помічниками селянської праці та побуту. Мальовані на склі ікони часто називають «народними картинами», в яких тісно поєднувались національні архетипи з канонічними іконописними образами. Дослідниця О. Шпак зазначає, що такі ікони написані без дотримання церковних правил, а зображення на них пов'язані не лише з релігією, а також з народним побутом та естетичними уподобаннями українців (Шпак, 2018). Окрім обрядово-ритуального та символічно-духовного призначення, ці народні образи також виконували мистецько-декоративну функцію, оскільки використовувались для оздоблення хат (Дігтяр, 2013).

У першій половині ХХ ст. малюнок на склі розвинувся і у центральних та східних областях України (Київська, Черкаська, Полтавська, Сумська області). Тут, на відміну від західного регіону, була розповсюджена світська тематика. Наддніпрянська та Східна Україна не мали власних іконописних центрів розпису на склі, хоча окремі майстри намагалися наслідувати західноукраїнських колег. Тут на склі зображували переважно сцени зустрічей чи розставання парубків і дівчат: «Дівчино моя, напій коня», «Їхав козак на війноньку», «Наталка Полтавка». У фондах Полтавського Художнього музею зберігається картина на склі С. Швидка «Біжи, Петре з Наталкою, бо іде мати з качалкою». У 20–30-х рр. у Полтаві діяла група художників-кустарів, які малювали на склі композиції за сюжетами українського народного побуту, мальовничі пейзажі села з хатками, річки з лебедями чи гусьми (Жам, 2016).

У 40–50-і рр. ХХ ст. малярство на склі на теренах України занепало, не витримавши конкуренції із поліграфічними зображеннями, що заповнили ринок і поступово витіснили роботи народних майстрів. Щоб поєднати декоративну легкість розпису з натуралізмом

друкованих зображень, майстри наклеювали на скло невеликі репродукції релігійного змісту й обрамляли їх мальованими рослинними орнаментами. Розписи на склі втратили культове значення й популярність. На скло просто клеїли сімейні фотографії, портрети солдатів та прикрашати їх мальованими орнаментальними мотивами.

У 60-ті рр. почався новий етап популярності малярства на склі. «Головною причиною відновлення призабутої техніки стала потреба в хатніх іконах і творах для прикраси житла у важкі повоєнні роки. У цьому процесі вагому роль відігравали наступні чинники: історичний (необхідність ікон, офіційно заборонених в умовах атеїстичного тоталітарного режиму); економічний (можливість незначного заробітку для народних майстрів); естетичний (прагнення прикрасити свій побут)» (Шпак, 2017). У шістдесяті роки в окремих селах Прикарпаття, Волині та Поділля працювали митці-самоуки, які малювали на склі букети квітів, сцени за мотивами українських народних пісень, а також релігійні сюжети.

У кінці ХХ ст. знову відбувся занепад малярства на склі як народного промислу. Традиції малювання на склі в народному мистецтві були майже втрачені.

Зараз в Україні, на жаль, у техніці розпису на склі працюють небагато митців. Сьогодні народна картина на склі яскраво презентує самовияв етнічної складової українського народу світові. Цікаві роботи на склі створили такі майстри. як І. Сколозdra, А. Рак, Е. Білинська, Г. Теремко, Н. Дігтяр. О. Сорохтей та О. Шатківський. Широке визнання здобули твори художниці з Ужгорода Н. Кирилової. Цікавими пошуками позначені композиції на склі Ю. Віктюка, В. Семенюка, І. Несторенка, М. Андрущенко. В останні роки на виставках з'явилося чимало робіт на склі М. Красника, В. Наумко, М. Мотики, В. Сивака, Н. Курій.

Розмаїття художніх манер та регіональних особливостей свідчить, що малярство на склі в Україні є важливим видом українського мистецтва, що виступає яскравою сторінкою української культури.

Висновки. Малярство на склі – це феномен українського декоративно-прикладного мистецтва. Воно належить до порівняно молодих

мистецьких традицій українського народного мистецтва, проте вражає яскравістю та своєрідністю. О. Берlach зазначає, що саме в «простоті, лаконічності композиційного та колористичного вирішення криється глибинна суть української душі, ментальності нації» (2016).

Протягом століть українське малярство на склі набуло різноманітних стилістичних форм і змістового наповнення. У цих творах відбилися естетичні смаки українського народу, його світосприйняття та естетичні погляди. Цей вид народної творчості потребує подальшого дослідження для відновлення і популяризації унікальної етномистецької традиції українського народу.

Список використаної літератури

1. Антонович, Є.А., Захарчук-Чугай, Р.В., Станкевич, М.Є. (1993). Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ. 272 с.
2. Берlach, О.П. (2016). Волинський наїв. Особливості народного малярства на склі (на прикладі народних умільців малярського осередку с. П'ятикори). URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11825/1/naive_art.pdf (дата звернення 04.03.2023)
3. Дігтяр, Н.М., Саєнко, Т.В. (2013). Малярство на склі та його вивчення на уроках образотворчого мистецтва учнями основної школи: методичний посібник. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка. 121 с.
4. Жам, О., Ткаченко, Н. (2016). Малярство на склі в зібранні Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua/xmlui/handle/8989898989/4123> (дата звернення 04.03.2023).
5. Откович, В.П. (1988). Живопис на склі. *Образотворче мистецтво*. № 1. С. 17–19.
6. Тріска, О. (2018). Традиція хатньої ікони на склі: відродження, інтерпретація (на прикладі львівського осередку). *Народознавчі зошити*. № 2. С. 363–371. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2018-2/12.pdf> (дата звернення 04.03.2023)
7. Шпак, О.Д. (2018). Малювання на склі. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-65619/> (дата звернення 04.03.2023)
8. Шпак, О. (2017). Осередок народного малярства на склі другої половини ХХ століття у селі Торговиця Городенківського району Івано-Франківської області. URL: <http://docplayer.net/71486037-Malyarstvo-na-skli-nalezhit-do-yaskravih-i-samobutnih.html> (дата звернення 04.03.2023).